

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Opinto- ja uraohjausmalli sote-alasta kiinnostuneiden maahan muuttaneiden ohjaamiseen

Sisällysluettelo

Johdanto

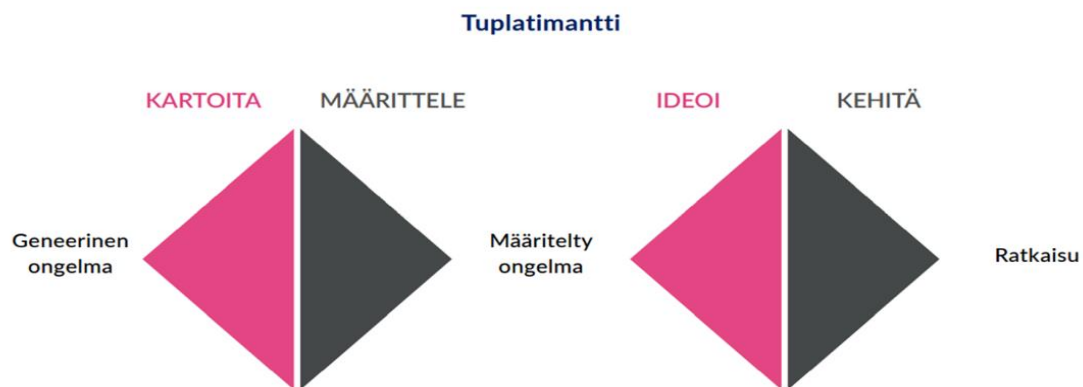
1 Lähtökohtana Sujuvasti soteen -valmennus	4
2 Asiakasymmärryksen kartoittaminen	4
3 Nykytilan määrittely	5
4 Kirkastettu ongelma	6
5 Ratkaisujen ideointi	8
6 Palvelun kehittäminen	9
7 Ratkaisuna "Ohjaus yksilön kannustamisena kohti unelmiaan"	10
Lähteet	

Tekijä: Sari Himanen, lehtori, FT
Julkaisija: Vikkelästi töihin -hanke (ESR)
Julkaisuvuosi 2023

Johdanto

Tämä opinto- ja uraohjausmalli on tarkoitettu työllisyyspalveluissa toimiville ohjaajille, omavalmentajille, kotoutumiskoulutusten toteuttajille, muualla maahan muuttaneiden ohjaustyöhön osallistuville sekä oppilaitoksissa opinto- ja uraohjausta tekeville.

Mallin tuottamisessa on hyödynnetty palvelumuotoiluajattelua, joka on käyttäjälähtöinen palveluiden kehittämisen menetelmä. Palvelumuotoiluprosessia kuvataan usein ns. Tuplatimanttimallilla (mm. Tuulaniemi 2011). Siinä ensimmäinen timantti kuvaa prosessia, jossa pyritään tunnistamaan ja ymmärtämään ratkaistava ongelma asiakkaiden näkökulmaa syvällisesti ymmärtäen. Asiakasymmärrystä kartoittamalla edetään nykytilan määrittelystä keskeisten ongelmien tunnistamiseen. Toinen timantti kuvaa prosessia, jossa ongelmaan ideoidaan ja kehitetään ratkaisua, joka tukee sekä asiakkaiden tarpeita ja toiveita että palveluntarjoajien toiminta-ajatuksia. Ratkaisuna esitetään uutta toimintamallia kuvaava prototyyppi. (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Tuplatimantti (Tuulaniemi 2011).

1 Lähtökohtana Sujuvasti soteen –valmennus

Malli luotiin Vikkelästi töihin -hankkeessa (2022–2023), jossa tarjottiin sosiaali- ja terveysalalle valmentavaa opetusta sote-alasta kiinnostuneille maahanmuuttaneille, joilla oli vähintään toisen asteen tutkinto ja siten hakukelpoisuus ammattikorkeakouluopintoihin, sekä suomen kieli vähintään tasolla A2. Hankkeen Sujuvasti soteen –valmennus koostui sairaanhoitajan tutkinto-ohjelman alkuvaiheen opinnoista ja oli laajuudeltaan 36 op.

Osallistujia rekrytoitaessa geneeriseksi ongelmaksi tunnistettiin, että maahanmuuttaneiden opinto- ja uraohjausta pitää kehittää.

2 Asiakasymmärryksen kartoittaminen

Palvelua kehitettäessä asiakas eli palvelun käyttäjä nostetaan kehittämistyön keskiöön. Kartoitavaiheessa tutkitaan ja arvioidaan asiakaspolkua ja sen sisältämiä vaiheittaisia toimenpiteitä, joita asiakas tekee tai kokee palvelua käyttäessään (Tuulaniemi 2011).

Tässä dokumentissa palvelulla tarkoitetaan sote-alasta kiinnostuneiden maahanmuuttaneiden opinto- ja uraohjausta. Asiakasymmärrystä haettaessa kartoitettiin eri osapuolten kokemuksia ja näkemyksiä toteutuneesta ohjauksesta.

Asiakasnäkökulman kartoittaminen

Sujuvasti soteen -valmennukseen osallistui 27 EU:n ulkopuolelta tullutta maahanmuuttajaa, joiden koulutustausta oli hyvin moninainen. Valmennukseen osallistuneita haastateltiin ennen valmennuksen aloittamista, valmennuksen aikana ja sen päätyttyä. Lisäksi valmennettavien alalle orientoitumisen ja ammatillisen identiteetin kehittymistä havainnoitiin noin 8 kk kestäneen valmennusjakson ajan.

Ammattilaisten näkökulman kartoittaminen

Valmennettaville tarjottua opinto- ja uraohjausta kartoitettiin haastattelemalla ammattilaisia. Haastateltavat olivat:

- Vikkelästi töihin hankkeen työntekijät: 7 opettajaa ja 5 muuta hanketyöntekijää.
- Työllisyyspalveluiden omavalmentajat, joiden tehtäviin kuuluu tukea työtöntä työnhakuprosessissa (Laki työllisyyden edistäminen kuntakokeilusta 1269/2020).
- Tampereen ammattikorkeakoulun SIMHE-ohjaaja (Supporting Immigrants in Higher Education in Finland), jonka tehtäviin kuuluu tarjota ohjausta, neuvontaa ja tukea maahanmuuttaneita korkeakoulutukseen hakeutumisessa.
- Ammattiopisto TREDUn opinto-ohjaaja, jonka vastuulla on sote-alan koulutukset maahanmuuttaneille.
- Ammattikorkeakoulujen opetus- ja ohjaustyöhön osallistuvat TAMKissa ja Metropolia AMK:ssa.

Ohjausosaamiseen liittyvän tutkimustiedon kartoittaminen

- TE-palveluiden asiantuntijoilla ei välttämättä aina ole aikaa kokonaisvaltaiseen ohjaukseen, vaikka tahtoa olisikin (Shmeikka ym., 2021, 9).
- TE-palveluiden asiantuntijoiden kokemusten mukaan asiakkaiden tilanteet vaativat nykyistä parempaa selvittämistä ja syvällisempää paneutumista, jotta tarkoituksenmukaisia jatkopolkuja voidaan suunnitella (Ala-Kauhaluoma ym. 2018; Hagman ym. 2020).
- Asiakasnäkökulmaa tulisi vahvistaa ja maahanmuuttajien omia vaikutusmahdollisuuksia ja osallisuutta tukea enemmän (Pöyhönen ym. 2019; Sotkasiira 2018).
- Tarve lisätä kannattelevaa ohjausta, jossa yhteiskuntaa tarkastellaan maahanmuuttaneen näkökulmasta ja ohjataan yksilön tarpeista eikä työmarkkinatarpeesta lähtien (Souto 2018).
- Ohjauksellista osaamista, palvelutarpeen tunnistamisen osaamista ja humaania lähestymistapaa tulisi vahvistaa (Hagman ym. 2020).
- Ohjauksessa keskitytty liikaa kielitaidon merkitykseen muiden merkityksellisten tekijöiden kustannuksella (Souto 2018).

3 Nykytilan määrittely

Valmennukseen osallistuneiden aiempi koulutus

Valmennuksen osallistuneiden koulutustaustana oli toisen asteen tutkintoja, alempia ja ylempiä korkeakoulututkintoja tai näihin liittyviä opintoja tai yliopiston jatkotutkintoja, jotka oli suoritettu lähtömaassa, EU:n ulkopuolella. Joillakin oli Suomessa suoritettuja ammatillisia tutkintoja. Tutkinnot olivat pääosin sosiaali- ja terveysalalta tai luonnontieteiden alalta:

- sairaanhoitajan tutkinto, Bachelor -taso (3)
- sairaanhoitajan tutkinto, Diploma -taso (1)
- fysioterapeuttia vastaava tutkinto, Bachelor tai Master -taso (2)
- kätilön opintoja (1)
- mikrobiologian, biokemian tms. luonnontieteellinen yliopistotutkinto (6)
- ravitsemustieteen yliopistotutkinto (1)
- lääketieteellisiä opintoja (2)
- muu ylempi korkeakoulututkinto, oikeustieteellinen (1)
- tohtorin tutkinto, epidemiologia (1)
- muu toisen asteen tutkinto EU-maan ulkopuolelta (2)
- lähihoitajan tutkinto Suomesta (6)
- muu toisen asteen tutkinto Suomesta, parturi-kampaaja (1)

Osallistuneiden reitti valmennukseen

Valmennukseen osallistujat olivat saaneet tiedon valmennuksesta eri kanavia pitkin. Valmennuksesta oli tehty markkinointiesite, jota oli jaettu sosiaalisen median kanavissa ja suoraviestintänä eri tahoille, jotka tekevät ohjaustyötä maahanmuuttaneiden parissa.

Osa valmennettavista oli löytänyt tiedon itse, osa tuli työllisyyspalveluiden tai omavalmentajien ohjaamana. Osa valmennettavista oli ohjattu ensi ammatillisiin oppilaitoksiin TREDUun tai TAKKiin, josta opinto-ohjaaja ohjasi heidät valmennukseen. Osa tuli SIMHE-palvelun ohjaamana.

Nykytilannetta kuvaava tutkimustieto

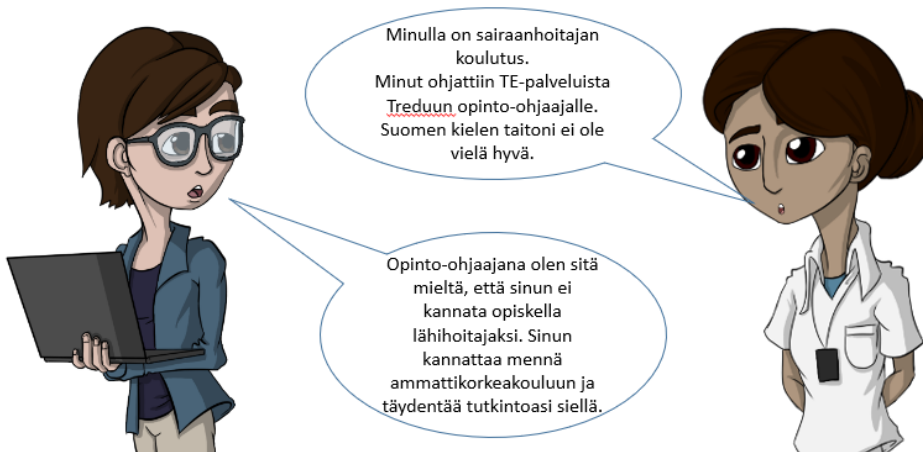
- Korkeakoulutaustaisilla maahanmuuttaneilla on paljon suoritettuja opintoja ja osaamista, jota työelämä ja koulutusjärjestelmä eivät tunnista riittävällä tavalla (OKM 2019).
- Hyväkään koulutustaso ei aina takaa työllistymistä tai koulutusta vastaavaa työtä Suomessa (Hagman ym. 2020), mikä on ongelmallista sekä yhteiskunnalle että yksilölle, jos koulutettu henkilö työskentelee koulutustaan vastaamattomassa työssä tai opiskelee tutkintonsa kanssa päällekkäisiä opintoja (Busk ym. 2016, Shemeikka ym. 2021).
- Sote-alan tutkintojen kelpoisuusehtojen ja pätevyyksien osoittamisen selvittäminen, puutteellinen kielitaito ja verkostojen puute vaikeuttavat suoritettua tutkintoa vastaavalle alalle työllistymistä ja murentaa sen myötä maahan muuttaneen identiteettiä ja osallisuuden kokemusta (Himanen & Salin 2003).
- Etnisyys ja rasismi näkyvät koulutuspoluille ohjaamisessa, maahanmuuttaneilla toistuu tietyt tyypilliset valinnat koulutuspoluilla, ja opinto-ohjaajien kyky tunnistaa tai kyseenalaistaa näitä on puutteellinen (Souto 2018). Maahanmuuttajia jopa houkutelaaan hoiva-alalle ja tilanne kuvataan yhteisvoittona, jossa hoivasektori saa maahanmuuttajista työvoimaa ja maahanmuuttajat pääsevät kiinni työelämään (Kurki 2019, Olakivi & Niska 2016)
- Tarve kulttuurisensitiiviselle ohjaukselle, jossa keskiössä on vaihtoehtojen esille nostaminen ja toimintamahdollisuuksien luominen (Souto 2018).

4 Kirkastettu ongelma

Maahanmuuttaneiden kotimaassaan suorittamaa tutkintoa ja osaamista ei osata riittävästi ottaa huomioon siinä, minne henkilöä ohjataan. Tällöin maahanmuuttaneen ammatillinen identiteetti heikkenee ja yhteiskuntaan integroituminen vaikeutuu. Ammatillisen koulutuksen opiskelijapaikkoja ja resursseja käytetään väärään tarkoitukseen, jos niitä käytetään kielitaidon oppimiseen tai vahvistamiseen. Maahanmuuttaneen motivaatio kielen oppimiseenkin olisi vahvempi, jos hän opiskelee itseä aidosti kiinnostavaa alaa.

Ohjaustyössä tunnistettuja keskeisiä haasteita

1. *Sote-alan amk-koulutusten heikko tunteminen:*
Oppilaitosten ulkopuolella ohjaustyötä tekevät tuntevat sosiaali- ja terveysalalta parhaiten lähihoitajan ja hoiva-avustajan työn ja koulutuksen ja siksi ehkä ohjaavat maahan muuttaneita näille poluille, vaikka henkilöllä olisi korkeakoulututkinto.
2. *Kielitaidon liiallinen korostuminen:*
Oppilaitosten ulkopuolella ohjaustyötä tekevät painottavat esim. lähihoitajakoulutusta kielitaitoa vahvistavana väylänä, jonne jopa bachelor-tasoisien sairaanhoitajatutkinnon suorittaneita henkilöitä ohjataan. Suomen kielellä opiskelu ei ole ammatillisessa koulutuksessa välttämättä sen helpompaa kuin korkeakoulussa, varsinkaan jos opiskeluympäristö ei ole itseä aidosti motivoiva.
3. *Luonnontieteellisten ylempien korkeakoulututkintojen uramahdollisuuksien heikko tunteminen:*
Henkilöitä oli ohjattu lähihoitajakoulutukseen, koska tutkintojen rinnastettavuutta muihin suomalaisiin tutkintoihin ei tunnettu.
4. *Ulkomaisten korkeakoulututkintojen vähäinen arvostus:*
Korkeakoulututkinnon suorittaneiden tiedollista ja taidollista osaamista ei tunnistettu tarpeeksi vaan heitä oli ohjattu automaattisesti hoiva-avustajan työhön tai koulutukseen, mikä voi ilmentää etnistä ja rasistista ohjausta.
5. *Ammattilaisten syrjivä, vähättelevä suhtautuminen maahanmuuttaneeseen:*
Vähemmistöjen asema ja syrjivät käytänteet tulisi tunnistaa ja kohdata paremmin.
6. *Työmarkkinoiden asema opinto- ja uraohjaksessa:*
Maahan muuttaneita ohjataan työvoimapula-aloille eikä tilanteessa huomioida yksilöllisiä toiveita ja tarpeita riittävästi.

5 Ratkaisujen ideointi

Asiakkaiden tarpeet ja palvelujärjestelmät mahdollisuudet ovat palvelun kehittämisen lähtökohtina. Osalla valmennettavista oli selkeitä omia uratavoitteita jo valmennuksen alkaessa, osalle ne selkenivät valmennuksen aikana ja osalle jäivät vielä epäselväksi, jos suomalainen koulutusjärjestelmä ja työelämä näyttäytyi oman aiemman ammatin kannalta epäselväksi.

Valmennettavien itse tunnistamia ammatillisia uratavoitteita

- sairaanhoitajaksi laillistaminen, pätevytymisopinnot ja Valviran prosessi
- fysioterapeutiksi laillistaminen, pätevytymisopinnot ja Valviran prosessi
- bioanalyttikoksi opiskeleminen, pätevytymisopintojen ja Valviran prosessin kautta tai polkuopintojen / yhteishaun kautta tutkinto-opiskelijaksi tai kotimaassa suoritettua tutkintoa täydentämällä
- sairaanhoitajaksi opiskeleminen (uuteen ammattiin), polkuopintojen tai yhteishaun kautta tutkinto-opiskelijaksi
- sosionomiksi opiskeleminen (uuteen ammattiin), polkuopintojen tai yhteishaun kautta tutkinto-opiskelijaksi
- työllistyminen kotimaassa hankitun tutkinnon ja osaamisen avulla, esim. sairaalakemistiksi, lääketutkimuksen pariin, tutkijaksi
- työllistyminen lähihoitajaksi erikoissairaanhoidon ja opintojen jatkaminen myöhemmin
- opiskelu lähihoitajaksi, jos sairaanhoitajaopinnot osoittautuivat liian vaativiksi oman matalan pohjakoulutuksen vuoksi
- kielitaidon vahvistaminen ja sen jälkeen lääketieteen opintojen täydentäminen

Palvelujärjestelmän mahdollisuudet

- Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakouluopinnot (mm. bioanalyttikko, ensihoitaja, fysioterapeutti, kättilö, röntgenhoitaja, sairaanhoitaja, sosionomi, suuhygienisti ja terveydenhoitaja). Näihin voi hakeutua yhteishaussa kaksi kertaa vuodessa opintopolku.fi -kanavalla [Ammattikorkeakoulututkinnot - Opintopolku](#)
- Jos yhteishaun valintakoe on liian vaikea kehittyvän kielitaidon vuoksi, voi hakeutua Avoimen AMKin polkuopintoihin, joita on tarjolla useissa sote-alan tutkinto-ohjelmissa. Polkuopinnot (n. 60 op) suoritettuaan voi hakea erillishaun kautta tutkinto-opiskelijaksi. Polkuopintoihin otetaan yleensä ilmoittautumisjärjestyksessä. Esim. [Avoimen AMKin polkuopinnot | Tampereen korkeakoulu yhteisö \(tuni.fi\)](#)
- Jos henkilöllä on jo kotimaassa suoritettu sote-alan amk-tutkintoa vastaava tutkinto, hän voi hakea Valviralta tutkinnon tunnistamista ja oikeutta toimia laillistettuna ammattihenkilönä. Tässä yhteydessä voi hakeutua pätevytymisopintoihin täydentämään tutkintoaan suomalaisten tutkintovaatimusten mukaiseksi. Pätevytymisopintoja on tarjolla useisiin tutkintoihin ja useilla paikkakunnilla. Esim. [Koulutusmahdollisuudet maahanmuuttajille | Metropolia](#)
- Korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö voi hakea apua opinto- ja uraohjaukseen myös SIMHE-palvelusta <https://www.tuni.fi/fi/tule-opiskelemaan/simhe>

6 Palvelun kehittäminen

Suunnitteluajurit toimivat palvelumuotoilussa käytännönläheisenä palvelun kehittämisen ohjenuorana. Tavoitteena on kehittää palvelu, josta muodostuu asiakkaalle mahdollisimman positiivinen palvelukokemus ja palvelun tuottajalle arvoa tuottavaa toimintaa (Tuulaniemi 2011).

Sujuvasti soteen -valmennuksessa maahanmuuttaneille tarjottiin korkeakoulutasoisia opintoja suomen kielellä. Valmennuksessa huomioitiin yksilöllisiä tekijöitä, kuten kielitaito, ulkomailla tai suomessa hankittu koulutus ja työkokemus sekä geneeriset työelämä- sekä opiskelutaidot. Valmennettavien työttömyysetuuden turvaamiseksi valmennuksesta sovittiin TE-palveluiden kanssa.

Johtopäätöksenä todettiin, että kielitetty koulutus edisti korkeakouluopintojen saavutettavuutta. Alun kehittyvästä suomen kielen taidosta huolimatta valmennettavat selvisivät suomenkielisistä korkeakouluopinnoista, jotka sisälsivät suomen kielen opetusta, selkokielistä oppimateriaalia ja tukitunteja substanssiasioiden ymmärtämiseen.

Osallistuneiden polku valmennuksen jälkeen

- 9 henkilöä jatkoi opintoja kohti sairaanhoitajan tutkintoa, pätevyitymisopintojen, yhteishaun tai polkuopintojen kautta ja 2 henkilöä aikoo pyrkiä näihin.
- 2 henkilöä työllistyi tavoitteidensa mukaisesti erikoissairaanhoidon ja aikoo hakea myöhemmin polkuopintojen kautta sairaanhoitajakoulutukseen.
- 2 henkilöllä on lääketieteellisiä opintoja ja he miettivät opinto- ja urapolkuaan joko lääketieteelliseen tai sairaanhoitajakoulutukseen.
- 7 henkilöä on kiinnostunut muusta sote-alan amk-tutkintokoulutuksesta, kuten sosionomin, fysioterapeutin tai bioanalyytikon koulutuksesta.
- 2 henkilöä lopetti valmennuksen, koska sen sisältö ei vastannut heidän toiveitaan.
- 2 henkilöä keskeytti valmennuksen taloudellisen tai perhetilanteen vuoksi.

Suunnitteluajurit

- Pyri tunnistamaan maahanmuuttaneelle juuri hänelle sopivat jatko- tai täydennysopinnot.
- Mikäli maahanmuuttanut saa työttömyystukea, selvitä TE-palveluiden omavalmentajalta, jatkuuko tuki, jos henkilö siirtyy koulutusmuodosta toiseen, esimerkiksi Avoimen amkin polkuopintoihin.
- Auta maahanmuuttanutta juuri hänen osaamistaan vastaavien työpaikkojen hakemisessa.
- Tunnusta ja arvosta maahan muuttaneen osaamista!

7 Ratkaisuna "Ohjaus yksilön kannustamisena kohti unelmiaan"

Kehittämistyön tuloksena laadittiin kooste opinto- ja uraohjauksen pääperiaatteista ammattilaisille ja käytännön ohjaustyökaluksi soveltuva matriisi, jossa huomioidaan asiakkaan aiempi koulutustausta, ja esimerkkejä suomalaisen koulutusjärjestelmän mahdollisuuksista, kun henkilöä ohjataan laillistetun terveydenhuollon ammattihenkilön opinto- ja urapolulle.

Opinto- ja uraohjauksen pääperiaatteet ammattilaisille									
<ol style="list-style-type: none"> 1. Pehdy sote-alan opinto- ja uramahdollisuuksiin, jotta osaat esitellä niitä asiakkaillesi. 2. Varaa maahanmuuttaneen ohjaukseen riittävästi aikaa. 3. Tiedosta etnisen uraohjauksen vaara. 4. Kuuntele ja paneudu asiakkaan yksilöllisiin opinto- ja urapolkutoiveisiin. 5. Arvosta asiakkaan osaamista ja kunnioita hänen ammatti-identiteettiään. 6. Tiedosta, että maahan muuttaja ei itse tunnista omia mahdollisuuksiaan suomalaisessa työelämässä ja koulutusjärjestelmässä, vaan tarvitsee ohjausta, joka tähtää hänen kannaltaan parhaaseen lopputulokseen. 7. Pyri ohjaamaan henkilö kotimaassa suoritettua tutkintoa vastaavalle urapolulle. 8. Ohjaa henkilö vähintään samalle koulutustasolle, jonka hän on aiemmin suorittanut. 9. Arvosta koulutusjärjestelmän resursseja, ohjaa maahanmuuttaneet sekä yhteiskunnan että yksilön näkökulmasta tarkoituksenmukaiselle opinto- ja urapolulle. 									
Muista, että kielituetta koulutusta on kaikilla kouluasteilla, myös korkeakouluopinnoissa.									

Opinto- ja uraohjauksen matriisi

Koulutustaustan mukainen opintopolku	Suomen kielen opinnot	Ammattiopisto		Ammattikorkeakoulu					Yliopisto
		Hoiva-avustaja-koulutus	Lähihoitaja-koulutus	Pätevyötymis-opinnot	AMK-polku-opinnot	Sairaanhoidaja-koulutus	Bioanalyttikon koulutus	Fysioterapia koulutus	
Suomen kielen opinnot ja kielituetut ammatti/korkeakouluopinnot									
Perusasteen opinnot	KYLLÄ	KYLLÄ	KYLLÄ	EI	EI	EI	EI	EI	EI
Lähihoitajatutkinto	KYLLÄ	EI	EI	EI	KYLLÄ	KYLLÄ	KYLLÄ	KYLLÄ	EHKÄ
Muu toisen asteen tutkinto	KYLLÄ	KYLLÄ	KYLLÄ	EI	KYLLÄ	KYLLÄ	KYLLÄ	KYLLÄ	EHKÄ
Sairaanhoidajan tutkinto EU:n ulkopuolelta	KYLLÄ	EI	EI	KYLLÄ	EI	EI	EI	EI	EHKÄ
Fysioterapeuttia vastaava tutkinto EU:n ulkopuolelta	KYLLÄ	EI	EI	KYLLÄ	EHKÄ	EHKÄ	EI	EI	EHKÄ
Mikrobiologian tms. luonnontieteellinen yliopistotutkinto	KYLLÄ	EI	EI	KYLLÄ	EHKÄ	KYLLÄ	KYLLÄ	EHKÄ	EHKÄ
Muu korkeakoulututkinto	KYLLÄ	EI	EI	EI	KYLLÄ	KYLLÄ	KYLLÄ	KYLLÄ	EHKÄ

Lähteet

- Ala-Kauhahuoma M, Pitkänen S, Ohtonen J, Ramadan F, Hautamäki L, Vuorento M, Rinne H (2018). Monimenetelmäinen tutkimus kotouttamistoimenpiteiden toimivuudesta. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2018. Helsinki: Eduskunta.
- Busk H, Jauhiainen S, Kekäläinen A, Nivalainen S, Tähtinen T (2016). Maahanmuuttajat työmarkkinoilla: tutkimus eri vuosina Suomeen muuttaneiden työurista. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 06/2016. Saatavissa <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131159/>
- Hagman N, Laitinen-Saunio A, Asikainen E (2020). ”Enemmän aikaa ja pysyvyyttä, että asiakasta ei aina lähetetä pois, jollekin toiselle taholle”. Työ- ja elinkeinotoimiston asiantuntijoiden ja esihenkilöiden käsityksiä maahan muuttaneiden ohjauksesta. Raportteja 01/2020. Kouvola: Kaakkois-Suomen ELY.
- Himanen S. & Salin S. 2023. Maahanmuuttajien työllistymishaasteiden tarkastelua. TAMKJournal. 8.6.2023. [Maahanmuuttajien työllistymishaasteiden tarkastelua | Sari Himanen ja Sirpa Salin | TAMKin julkaisut | Tampereen korkeakoulu-yhteisö \(tuni.fi\)](#)
- Kurki T.2019. Marginalisoiko kotouttaminen maahanmuuttajia mukaan ottamisen sijaan? Luettu 24.8.2023. [Marginalisoiko kotouttaminen maahanmuuttajia mukaan ottamisen sijaan? | Liikkeessä yli rajojen \(liikkeessaylirajojen.fi\)](#)
- OKM. 2019. Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:1. PDF-julkaisu. Viitattu 29.11.2022.
- Olakivi, A. & Niska, M. (2016) Constructing home-likeness: migrant caregivers and the politics of “activation” in public care provision in Finland. Teoksessa K. Walsh & L. Näre (toim.) *Transnational Migration and Home in Older Age*. New York: Routledge, 212-226.
- Pöyhönen S, Suni M, Tarnanen M (2019). Kieli kotouttamispolitiikan ytimessä. Aikuiset maahanmuuttajat matkalla työelämään. Teoksessa Saarinen T, Nuolijärvi P, Pöyhönen S, Kangasvieri T (toim.) *Kieli, koulutus, politiikka. Monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja*, 257–285. Tampere: Vastapaino.
- Shemeikka, R., Schmidt-Thomé, K., Harkko, J., Paavola, J-M., Raunio, M., Alanko, L., Björk, A., Kettunen, P., Kouvonen, A., Pitkänen, S., Ramadan, F., Varjonen, S. & Vuorento, M. 2021. Maahan muuttaneiden koulutus – ja työllisyyspolut. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 29. Viitattu 15.5.2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-358-6>
- Sotkasiira T (2018). Kotoutumista vai hyvinvointia? Metafora-analyysi syrjäseutujen kotopalveluista. Hiitola J, Anis M, Turtiainen K (toim.) *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi: kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä*, 30–52. Tampere: Vastapaino.
- Souto A. 2018. Maahanmuuttajataustaiset tytöt ja vastavuoroisen ohjaussuhteen rakentaminen. Helsingin yliopisto.
- Tuulaniemi J. 2011. *Palvelumuotoilu*. Helsinki: Talentum.
- Vikkelästi töihin -hanke. n.d. Tampereen ammattikorkeakoulu. Verkkosivu. Viitattu 19.5.2023. <https://projects.tuni.fi/sujuvastisoteen/>